

UDK 811.163.42'373.613:811.13
811.163.42'282(497.5 Baške Oštarije)
Izvorni znanstveni članak
Primljen 19.05. 2010.
Prihvaćen za tisak 26.05. 2011.

Kristina Miočić
Zadar

Romanizmi u govoru Baških Oštarija

Svrha ovog istraživanja je utvrditi u kojoj se mjeri romanizmi javljaju u govoru jednog mjesta na granici Like i Podgorja, čije stanovništvo govori zapadnom hrvatskom novoštokavštinom i gdje nema romanskog supstrata kao na obali. Budući da se u Baškim Oštarijama hrvatski govori od samog utemeljenja naselja, romanizmi su ovdje tek posredno i u manjoj mjeri naslijeđeni iz supstrata, zahvaljujući Karlobažanima koji su ljeti u Oštarijama napasali stoku, dok ih je mnogo više preuzeto leksičkim posuđivanjem iz mletačkog, a kasnije i trčanskog dijalekta, uslijed intenzivnih kontakata s trgovcima s obale koji su govorili upravo tim dvama dijalektima, a koji su se u Baškim Oštarijama zaustavljali da predahnu prije nastavka puta dublje u unutrašnjost.

Ključne riječi: romanizmi; Baške Oštarije; etimologije; posuđenice; štokavska ikavica.

1. Uvod

Baške Oštarije se nalaze na 924–940 m nadmorske visine (ovi podatci ovise o mjestu izmjere na dva kraja naselja) i obilježene su višestrukim podjelama. Naime, naselje administrativno pripada općini Karlobag, kao i oštarska crkva Sv. Elizabete koja pripada Župnom uredu također u Karlobagu, no poštanski promet i jedan dio administrativnih poslova Oštarcu obavljaju u Gospiću. Također, iz formalne podjele Velebita na sjeverni (Vratnik – Veliki Alan), srednji (Veliki Alan – Baške Oštarije), južni (Baške Oštarije – Mali Halan) i jugoistočni (Mali

Halan – kanjon Zrmanje)¹ vidljivo je da se naselje nalazi na granici između Srednjeg i Južnog Velebita. Na kraju, Baške Oštarije predstavljaju i granicu između obale i kontinenta, s obzirom na to da se nalaze na 20. kilometru ceste Gospić – Karlobag iz smjera Gospića, odnosno na 18. kilometru iste ceste iz pravca Karlobaga.

Iako je naselje nastalo relativno kasno u odnosu na Karlobag i druge gradove na obali, te iako nikad od svog utemeljenja nije formalno bilo u vlasti Mletačke Republike ili Italije, u svakodnevnom su životu Oštarcima imali mnogo doticaja upravo s mletačkim i talijanskim jezikom. Trgovina između jadranske obale i Like koja se odvijala preko Baških Oštarija ima dugu tradiciju. Iz Like se izvozilo drvo za gradnju brodova i namještaja, te određeni poljoprivredni proizvodi, a mletački trgovci iz Zadra, Šibenika, s Paga i iz Venecije su dolazili u Karlobag i vozili u Liku i dublje na kontinent sol, vino, ribu, voće i mnoge druge proizvode kojih ondje zbog klime nije bilo. Upravo su Oštarije, kao stjecište ljudi i robe iz različitih krajeva, bile izvrsno mjesto za upijanje novih informacija i prihvaćanje utjecaja s obale na kojoj su mletački i talijanski, kao jezici trgovine, nadživjeli sve formalne promjene vlasti. Tome u prilog ide i podatak da je Statut grada Karlobaga napisan na hrvatskom i mješavini mletačkog i talijanskog jezika, iako su i Karlobag i Baške Oštarije u trenutku njegova nastanka (1757.) bili u vlasti austrijske carice Marije Terezije. I austrijski su činovnici, dakle, koristili ova dva jezika kao jezike uprave,² čime je pojačan njihov utjecaj na svakodnevni život. Ipak, bilo bi pogrešno zaključiti kako su promet i trgovina bili jedini medij ulaska romanizama u oštarski govor, te kako su romanizmi došli samo iz dvaju spomenutih jezika. Određeni broj dalmatskih leksičkih ostataka pokazuje da su i Karlobažani, koji su na prostoru današnjih Oštarija imali ljetne stanove³, također donijeli dio svog leksika koji se u Karlobagu zadržao iz dalmatskog supstrata ili je tamo došao s drugih dijelova jadranske obale na kojima su pojedini dalmatski elementi opstali.⁴ Također, za vrijeme druge austrijske uprave (1814.–1918.)

¹ Čaplar (2001: 8).

² Usp. Šimunković – Kezić (2004: 8–11), a o posredničkoj ulozi Beča piše i Pužar (1999: 175).

³ *Stani* je u prošlosti bila pastirska kućica građena u suhozidu u kojoj su obitavali pastiri koji su iz naselja na nižoj nadmorskoj visini u toplijem dijelu godine izgonili svoju stoku na više predjele Velebita, gdje se, za razliku od primorske padine, ipak mogla pronaći ispaša. Stoga su se stanovi uglavnom podizali na površinama prekrivenima travom.

⁴ S obzirom na to da rasprava o fenomenu jezičnog posuđivanja nije predmet ovog članka, više o tome: Muljačić (1997–1998).

Trst se profilira kao važno trgovinsko i pomorsko središte, te se utjecaj tršćanskog govora intenzivno širi na istočni Jadran, a onda posredno i na Velebit.⁵

Govor Baških Oštarija općenito, a kamoli romanizmi (elementi latinskog ili kojega drugoga romanskoga jezika u nekom neromanskom jeziku),⁶ nikad nisu istraživani na terenu u kontaktu s izvornim govornicima, pa čak ni usmenom predajom u kontaktu s raseljenim Oštarcima. Razloga za to ima više; možda je glavni taj što se naselje nalazi na, za hrvatske prilike, velikoj nadmorskoj visini, te je sve do izgradnje autoceste A1 bilo relativno udaljeno od većih gradova u kojima uglavnom žive i djeluju znanstvenici i znanstvene ustanove. Nepovoljna klima koja dopušta istraživanja isključivo od svibnja do rujna, budući da je u ostalom dijelu godine zbog vremenskih uvjeta prohodnost cesta i seoskih putova ograničena, zahtjeva vrhunsku organizaciju i povezivanje s malobrojnim lokalnim stanovnicima koji bi istraživaču u svakom trenutku bili na raspolaganju. Ipak, posljednjih su godina Oštarc i njihovi potomci shvatili prometnu i gospodarsku vrijednost Velebita, pa time i svog mjesta.

Budući da oštarski govor nije istražen ni obrađen, konkretna literatura koja se njime bavi ne postoji. Postoje tek posredni izvori koji istraživaču mogu poslužiti za usporedbu s drugim govorima na Velebitu ili u Lici, no pritom uvijek treba imati na umu da su to radovi koji imaju tek dodirne točke s oštarskim govorom, a nikako izravni izvori. Među njima se ističe *Ričnik ličke ikavice*, zasad jedini takav, izdan 2004., a reizdan 2009. godine, autora Marka Čuljata, gospićkog novinara. Tu je, također, rad Ankice Čilaš Šimpraga *Govor Krivoga Puta kod Senja*, koji je plod istraživačkog rada na terenu, te je po metodologiji rada vrlo sličan ovome, a pokazao je i da velebitski govori, usprkos međusobnoj udaljenosti, ipak dijele mnoga zajednička obilježja. Iako star gotovo cijelo stoljeće, rad Milana Japunčića *Osobine bunjevačkog govora u Lici* iz 1911. godine ukazuje na vrlo usku povezanost ličkih i velebitskih govora. Romanizmi u velebitskim govorima zasad nisu istraživani, no oni u govorima dijela jadranske obale i otoka jesu⁷, te, iako je metodologija njihove izrade drugačija, služe kao reference u ovom istraživanju, tim više što su romanizmi u oštarski govor ušli upravo s obale. Ostala literatura uglavnom se odnosi na dobivanje cjelokupne slike o Oštari-

⁵ O upućenosti Karlobaga na Trst svjedoči i podatak da je poznati karlobaški župnik i jezikoslovac Šime Starčević svoje kapitalno djelo *Nova ricsoslovica iliricska* objavio upravo u Trstu 1812. godine (Mažuran, 2001: 75).

⁶ Klaić (1968: 1151).

⁷ Gačić (2004); Spicijarić (2009); Šimunković – Kezić (2004); Vodanović (2004).

jama i njihovoj povijesti,⁸ romanizmima u hrvatskom jeziku,⁹ te na utvrđivanje etimologija i povijesti pojedinih riječi.¹⁰

2. Kratka povijest naselja

Za vladavine Rimljana ovim su prostorom prolazile rimske dvokolice povezujući Liku i Podgorje (podvelebitski dio jadranske obale). U srednjem vijeku lokalitet je bio u posjedu obitelji Kurjaković, krbavskih knezova. Nakon povlačenja Turaka iz Like 1689. godine, zapovjedništvo Vojne krajine kojoj je 1713. godine pripao ovaj prostor, uočilo je njegove gospodarske i prometne mogućnosti, te je u 1. polovici XVIII. stoljeća otvorena prva gostionica po kojoj je naselje i dobilo ime (mlet. *ostaria* – „gostionica, birtija, krčma“), a čija je svrha bila osigurati trgovcima iz Podgorja mjesto za odmor na putu prema Lici. S obzirom na razvoj prekovelebitske trgovine, a time i otvaranje većeg broja gostionica, vlasti su na ovaj prostor počele naseljavati hrvatsko bunjevačko katoličko stanovništvo uglavnom iz Podgorja, ali su ljudi teško ostavljali svoje tek ponovo stečene domove i selili se na planinu. No jedan dio ljudi je ipak došao i stvorio sebi novi dom.

Pravi uzlet naselje je doživjelo u XVIII. i XIX. stoljeću otvaranjem triju cesta (Karoline, Terezijane i Knežić – Kekićeve) između Gospića i Karlobaga koje su otvorile put novom naseljavanju. Rezultat ovih promjena bila je izgradnja crkve i otvaranje škole krajem XIX. stoljeća. No već s prelaskom u novo stoljeće, skromno Oštarsko polje više nije moglo hraniti brojne obitelji, te su mnogi otišli u Ameriku u potrazi za egzistencijom, a dva svjetska rata i otvaranje Ličke pruge 1925. godine koje je prometna žarišta premjestilo dublje u Liku, nepovoljno su utjecali na oštarsku demografsku sliku. U razdoblju od pedesetih do sedamdesetih godina XX. stoljeća Baške Oštarije su posve opustjele, tako da prema popisu stanovništva iz 2001. godine naselje broji tek 30 stanovnika. Danas se, s obzirom na raseljavanje autohtonog stanovništva, te utjecaj elektronskih medija, mjesto sve više pretvara u turističku oazu i izletišta za žitelje velikih gradova kojima se, zahvaljujući prometnoj infrastrukturi, približilo na dva sata vremena vožnje.¹¹

⁸ Rukavina (1991); Mažuran (2001).

⁹ Pužar (1999); Sočanac (2001).

¹⁰ Devoto (1968); Devoto – Oli (1997); .Gluhak (1993); Meyer – Lübke (1911); Skok (1971 – 1974); Vinja (1998).

¹¹ Za opširniji pregled oštarske povijesti vidi: Mažuran (2001); Rukavina (1991).

3. Istraživanje i važnost dobivenih rezultata

Vremenski okvir istraživanja teško je precizno odrediti, budući da su prve riječi, na temelju usmenih kontakata s kazivačima, zapisane na papir još sredinom devedesetih godina prošlog stoljeća. No istraživanje u kojem su kazivači¹² sustavno intervjuirani u svrhu izrade ovog rada započelo je krajem 2006. i trajalo je do polovice 2008. godine. Treba pritom primijetiti da ovakav tip istraživanja ima svoje osobitosti zbog kojih nije moguće popisati apsolutno sve romanizme u oštarskom govoru. Ionako malobrojno, autohtono je stanovništvo mnoge riječi romanskog porijekla u svom govoru već zamijenilo hrvatskima pod utjecajem radija i televizije, ali i mlađih naraštaja koji žive uglavnom u Zagrebu i Rijeci, te im povremeno dolaze u posjet. U novije vrijeme u mjesto sve više dolaze i vikend turisti koji donose svoje varijante hrvatskog jezika, te se Oštarcu, oduvijek na usluzi putnicima, prilagođavaju njihovim govorima. Također, usprkos svim nastojanjima, kazivače je teško opustiti i privoljeti ih da govore na način kao da istraživača i njegove infrastrukture nema, budući da svijest o tome ipak utječe na čovjeka. Na ovaj način, razgovorom s kazivačima o njima bitnim stvarima, prikupljeno je sveukupno 68 romanizama, no to se nikako ne može smatrati konačnim brojem.

Važnost rezultata dobivenih ovim istraživanjem očituje se u činjenici da je utjecaj romanizama na govor Baških Oštarija sada po prvi put zabilježen i analiziran. Lokalno stanovništvo, dakako, te romanizme koristi čitav život kao dio vlastitog vokabulara, te ne promišlja o tome kako su oni ušli u njihov govor. Rezultati su zanimljiviji tim više što se radi o naselju koje su osnovali Hrvati Bunjevci. Također, mjesto je zanimljivo i stoga što se nalazi na višestrukoj granici, pa je i njegov govor osebujna mješavina različitih govornih utjecaja. Budući da se mlađe autohtono stanovništvo uglavnom raselilo u veće gradove, te je, pod utjecajem nove sredine, promijenilo svoj govor, a starije je stanovništvo doseglo poznju životnu dob, oštarski govor, kao, uostalom, i mnogi drugi velebitski i lički govori, odumire i ustupa mjesto hrvatskom standardu. Stoga je važno zabilježiti ga i analizirati doprinos stranih elemenata u njegovom korpusu. Oštarski govor u cjelini obiluje turskim, mađarskim, germanskim i romanskim elementima, te kao takav ukazuje na dinamičnu prošlost tog prostora u protekla tri stoljeća.

¹² Kazivači: Nikola Prpić, Oštarije (1912. – 2001.); Lucija Prpić, Oštarije (1914. – 2008.); Milka Prpić, Rijeka (1953.); Marko Miočić, Zadar (1947.); Matija Pažanin, Split (1953.). Svima njima velika hvala na uloženom trudu, odvojenom vremenu i dobroj volji.

4. Građa i etimologije

Prije prelaska na samu građu potrebno je dati nekoliko uvodnih napomena. U korpus nisu uvršteni nazivi za različite vrste tjestenine; npr. *kaneloni* ili *lasanje*¹³ koje nisu dio tradicionalne gorštačke kuhinje u kojoj se sva tjestenina naziva jednim imenom – *tísto*.¹⁴ Akcentuirani su onako kako su izgovoreni, u skladu s novoštokavskim četveroakcentskim sustavom, bez obzira na to što u nekim obalnim govorima te iste riječi nose drugačije akcente, budući da su ti govori mahom čakavski,¹⁵ a Oštarcu govore štokavštinom. Nisu navedeni ni oni romanizmi koje su raseljeni Oštarcu donijeli iz svojih novih domova, uglavnom iz Rijeke, budući da ih domicilni Oštarcu uglavnom koriste kako bi se sporazumjeli sa svojim raseljenim rođacima (*štr̄tca* – „dronjak, otirač“¹⁶), iako za njih postoje ekvivalenti u oštarskom govoru (mađ. posuđenica *cĀnja* – „stara krpa“¹⁷).

balàtura *f.* – veranda, obično na vrhu vanjskog stubišta na ulazu na kat kuće. Vinja etimologiju ove riječi izvodi iz kllat. *bellatorium* – „borben, ratni.“ Tom se riječju nazivao dio broda, odnosno galerija na kojoj su se odvijale borbe brodovlja. Likovi s bezvučnim –*t* upućuju na dalmatsko porijeklo, za razliku od likova sa zvučnim –*d* (npr. *baladūr*) koji su u obalne govore ušli iz mletačkog ili tršćanskog (Vi, I, 35; DeO, 196; Ma, 317).¹⁸

bânda *f.* – strana; mlet. *banda* – „fianco; lato“ (Bo, 36). Ovu riječ Skok posredno dovodi u vezu s got. *bandva* – „znak, zastava, barjak“, te navodi kako je današnje značenje poprimila po zakonu sinegdohe: *zastava > mjesto, strana gdje zastava stoji > strana uopće* (Sk, I, 106). Meyer – Lübke kao krajnju etimologiju navodi oblik *bandvja* (ML, 63).¹⁹

bèvânda *f.* – mješavina crnog vina²⁰ i vode; d.mlet. *bevânda* – „vino mesciolato ad acqua con cui pasteggiare“ (Mi, 24); mlet. *bevanda* – „vino annacquato; vinucolo“ (Bo, 51). Ova riječ je u govore na obali (i posredno u oštarski) došla

¹³ Usp. Sočanac (2001: 80).

¹⁴ Čuljat (2009: 255).

¹⁵ Usp. Spicijarić (2009); Vodanović (2004).

¹⁶ Spicijarić (2009: 18).

¹⁷ Čuljat (2009: 47).

¹⁸ Usp. tal. *ballatoio* – „balkon uokolo zgrade“ (DeJ, 97); „nelle antiche fortificazioni, corridoio sporgente all' esterno delle mura e delle torri“ (DeO, 196).

¹⁹ Usp. tal. *banda* – „strana, kraj“ (DeJ, 99); „parte, lato“ (DeO, 200).

²⁰ Budući da se zbog klime u Oštarijama nije uzgajalo grožđe, Oštarcu su po vino obično odlazili na otok Pag; u Kolan ili Metajnu.

iz mletačkog u kojem se formirala iz latinskog gerundija *bibendi* od glagola *bibere* – „piti“ (Sk, I, 142; ML, 77).²¹

bičèrìn *m.* – čašica za konzumaciju alkoholnog pića; d.mlet. *bicerìn* – „bicchierino“ (Mi, 25); tr. *bicerìn* – „bicchierino“ (Ro, 90). Riječ je preuzeta iz valonskog *bichier*, što se, pak, vezuje uz franački *bikari* – „čaša, pehar“ (Sk, I, 133).²²

bòcūn *m.* – staklena boca kruškolikog oblika s drškom, volumena 5 ili 10 litara. Može i ne mora biti opleten; d.mlet. *bozòn* – „grossa bottiglia di vetro comune“ (Mi, 31); mlet. *bozzòn* – „boccia grande di vetro“ (Bo, 67); tr. *bozon* – „boccione (boccia molto grande col collo corto, di vetro ordinario“ (Ro, 111). Riječ dolazi od mletačkog *boz(z)a* – „mjera za tekućinu“ s aug. suf. *-òn*. Ta mletačka riječ dolazi iz vlat. *buttia*, što je ženski rod od *buttis* – „bačva“ (Glu, 137; Sk, I, 177 – 178; ML, 108).

bòkāl *m.* – vrč za vodu ili vino volumena 0.5 do 1.5 litara; mlet. *bocàl* – „boccale; vaso di terra cotta notissimo“ (Bo, 58); tr. *bocal* – „boccale“ (Ro, 99). Devoto i Oli vežu ovu riječ uz kslat. *baucale* – „posuda za hlađenje vina“, koje se križalo s *bocca* – „usta“, a riječ je egipatskog porijekla (DeO, 247; Ma, 314; ML, 70).²³

brônza *f.* – mjedeno zvonce koje životinje nose oko vrata kako bi pastir u svakom trenutku znao gdje su; d.mlet. *brônza* – „brace“ (Mi, 35); mlet. *bronza* – „brace; carbone acceso“ (Bo, 72); tr. *bronza* – „brace“ (Ro, 120). Riječ je perzijskog porijekla, zabilježena u srlat. liku *brondium* i u lat. *brondeus* (Sk, I, 217; Ma, 348).²⁴

brùdet *m.* – riba pirjana u umaku od rajčice; d.mlet. *broèto* – „zuppa di pesce“ (Mi, 33); tr. *brodeto* – „cacciucco (spece di zuppa di pesce, zuppa alla marinara)“ (Ro, 119). Skok navodi kako je riječ germanskog porijekla (Sk, I, 216; ML, 96). Riječ je potvrđena u srlat. obliku *brodettus*, u istom značenju kao i danas (DeO, 269).²⁵

²¹ Usp. tal. *bevanda* – „piće, napitak“ (DeJ, 111); „qualsiasi liquido con funzione dissetante o di ristoro“ (DeO, 226).

²² Usp. tal. *bicchierrino* – „čašica, kupica“ (DeJ, 112); „piccolo bicchiere per liquori o vini speciali“ (DeO, 230).

²³ Usp. tal. *boccale* – „krčag, vrč, pehar“ (DeJ, 118); „recipiente per mescere, di pancia larga e fornito di manico o beccaccio“ (DeO, 247).

²⁴ Usp. tal. *bronzo* – „mjed, bronca“ (DeJ, 128); „lega metallica di rame e stagno, impiegata nella fabbricazione di diversi oggetti (statue, campane, cannoni, etc.)“ (DeO, 270).

²⁵ Usp. tal. *brodo* – „juha, čorba“ (DeJ, 127); *brodeto* – „zuppa di pesce, tipica del litorale adriatico“ (DeO, 269).

brĀkva *f.* – čavao; d.mlet: *bròca* – „chiodo“ (Mi, 33); mlet. *broca* – „bulletto; specie di piccolissimo chiodo“ (Bo, 71); tr. *broca* – „bulletta“ (Ro, 118). Dolazi od lat. *brocca*, ženskog roda pridjeva *broccus* – „zubat“ (DeO, 268 – 269; Ma, 347; ML, 96).²⁶

bĀšt *m.* – ručno pleteni vuneni prsluk, džemper ili pulover; mlet. *busto* – „veste affibbiata e armata di stecche, la quale cuopre il petto alle donne“ (Bo, 79). Skok navodi kako riječ dolazi od lat. part. perf. *combustus*, od glagola *comburare* – „spaliti lik preminuloga na grobu“, otpadanjem prefiksa *com-*. Devoto i Oli na nejasan način povezuju spaljivanje mrtvih tijela s njihovim prsima i prslucima, moguće u metaforičkom smislu: *grudi* = *tijelo* (Sk, I, 244; DeO, 282).²⁷

cĀtara *f.* – usna harmonika. Riječ je došla iz lat. *citera* / *cith(a)ra* u koji je ušla iz grčkog *kithara* (Sk, I, 270; DeO, 376; ML, 156).²⁸

cĕk *m.* – klada; panj; balvan; u oštarskom govoru najčešće metafora za osobu kojoj je svejedno za bilo što; d.mlet. *zòco* – „ceppo“ (Mi, 226); mlet. *zoco* – „ciocco; ceppo; pezzo grosso di legno da ardere“ (Bo, 739); tr. *zoco* – „ciocco“ (Ro, 1264). Skok navodi samo to da je riječ došla iz talijanskog *zocco*, dok Devoto i Oli ovu riječ posredno vezuju uz lat. *soccus* – „drvena cipela“ (Sk, I, 271; DeO, 401; DeJ, 1013; ML, 606).

cĕkula *f.* – klompa; obuća s drvenim potplatom; mlet. *zòcolo* – „zoccolo“ (Bo, 739); tr. *zocolo* – „zoccolo“ (Ro, 1264). Skok riječ vezuje uz lat. *soccus* – „papučice koje su Grci nosili po kući,“ s dem. suf. *-ula* (Sk, I, 271; Ma, 2957; ML, 606).²⁹

cĕtav *adj.* – onaj koji ima jednu nogu kraću od druge; šepav; hrom; d.mlet. *zòto* – „zoppo“ (Mi, 227); mlet. *zoto* – „zoppo“ (Bo, 746); tr. *zoto* – „zoppo“ (Ro, 1269). Riječ je mletačkog porijekla (Vi, I, 103).

²⁶ Usp. tal. *brocca* – „chiodo, bulletta da applicare sotto le suola o i tacchi delle scarpe“ (DeO, 268).

²⁷ Usp. tal. *busto* – „corsetto armato di stecche, elastico, con cui molte donne si stringevano l'addorne e i fianchi“ (DeO, 282).

²⁸ Usp. tal. *etra* – „citra, citara“ (DeJ, 172); „strumento dell'antichità classica, costituito da una cassa armonica di varia forma, dalla quale si levavano le bracci congiunti in alto da un'assicella; le corde, fissate verticalmente tra l'assicella dei due bracci e la cassa armonica, venivano suonate a pizzico o col pietru“ (DeO, 376).

²⁹ Usp. tal. *zocolo* – „drvena cipela, cokula“ (DeJ, 1013); „calzatura grossolana con suola di legno e tomaia pure di legno, oppure di cuolo o di tela“ (DeO, 2192).

čĀkar *m.* – šećer; d.mlet. *zùcaro* – „zucchero“ (Mi, 228); mlet. *zùcaro* – „materia dolce di color bianco che si cava ne' ciimi caldi, per via di espressione, da certa specie di canne simili alla Saggina, dette da Sistematici Saccarum officinarum e volgarmente Cannamèle“ (Bo, 747 - 748). Riječ je arapskog porijekla; ar. *sukkar* (De, 465). Usp. dem. oblik *čĀkrica* – „bombon“ (Ču, 47).³⁰

č†pnit(i) *v.* – uhvatiti; zgrabiti; d.mlet. *ciapàr-se* – „prendere, prendersi“ (Mi, 50); mlet. *chiapàr* – „pigliare o prendere“ (Bo, 125); tr. *ciapar* – „chiappare; acchiappare; pigliare; prendere; buscare; toccare“ (Ro, 209). Riječ je u obalne govore došla iz mletačkog u koji je ušla iz lat. *capulare*, izvedenice od *capulus* – „držač“ (Sk, I, 349; DeO, 324; 380; Ma, 398), uz dodavanje sufiksa *-nit(i)*³¹ za svršene glagole u oštarskom govoru.³²

čâr *adj.* – jasan; bistar; d.mlet. *ciàro* – „chiaro“ (Mi, 51); mlet. *chiaro* – „contrario di oscuro“ (Bo, 126); tr. *ciaro* – „chiaro“ (Ro, 212). Riječ potječe od lat. pridjeva *clarus* – „jasan, svijetao, sjajan“ (DeO, 381; Ma, 481; ML, 156).³³

dčšpār *adj. inv.* – neparan. Složenica od prefiksa *deš-* i osnove *par*. Vinja navodi kako je *deš-* romanski glagolski i imenički prefiks (od lat. *dis-*) koji označava dijeljenje, odvajanje, oduzimanje (Vi, I, 123 – 125), a Rosamani ovome dodaje i iskazivanje suprotnog značenja od onoga osnovne riječi (Ro, 297). Skok navodi kako *par* dolazi od lat. *par* – „jednak, isti“ (Sk, II, 603 – 604; Ma, 2211).³⁴

dčšpet *m.* – prkos; opačina; mlet. *despèto* – „atto che si fa altrui per dispregio“ (Bo, 186); tr. *despeto* – „dispetto“ (Ro, 302). Skok etimologiju riječi izvodi iz lat. *despectus*, oblika za part. perf. glagola *despicere* (prefiks *de-* + *spicere* – „gledati“; Sk, I, 396; ML, 204).³⁵

dŕta *f.* – miraz s kojim je djevojka ulazila u brak; obično se sastojao od posteljine, posuđa i zemlje, rjeđe od novca; d.mlet. *dòta* – „dote“ (Mi, 75); tr. *dota* –

³⁰ Usp. tal. *zucchero* – „šećer, slador“ (DeJ, 1014).

³¹ U oštarskom govoru glagoli II. vrste poput *čapnuti*, *krenuti*, *skinuti* /u/ zamjenjuju s /i/.

³² Usp. tal. (*ac*)*chiappare* – „zgrabiti“ (DeJ, 10); „afferare improvvisamente o con destrezza“ (DeO, 15).

³³ Usp. tal. *chiaro* – „jasan, svijetao, bistar, vedar“ (DeJ, 174); „luminoso, sereno, che permette una visione nitida degli oggetti“ (DeO, 381).

³⁴ Usp. tal. *dispari* – „neparan, nejednak“ (DeJ, 288); „numero non divisibile per due“ (DeO, 617).

³⁵ Usp. tal. *dispetto* – „prkos, inat, zloba“ (DeJ, 288); „atto spiacevole provocato da stizza“ (DeO, 619).

„dote“ (Ro, 329). Skok porijeklo riječi nalazi u lat. *dos*, *dotis* koja dijeli korijen s glagolom *do*, *dare* - „dati“ (Sk, I, 428).³⁶

dr^ato *adv.* – ravno; mlet. *dreto* – „a dirittura“ (Bo, 200); tr. *dreto* – „dritto; diritto“ (Ro, 331). Riječ dolazi od lat. part. perf. *directus* od glagola *dirigere* = *dis* + *regere* – „voditi, usmjeravati“. Radi se o pučkoj riječi, jer Skok navodi kako učeni latinizam glasi *direktno* (Sk, I, 433; Ma, 2669; ML, 207).³⁷

dùrat(i) *v.* – trajati; izdržati; podnijeti; mlet. *duràr* – „durare“ (Bo, 201); tr. *durar* – „durare“ (Ro, 335). Riječ je latinskog porijekla: *durare* – „postati tvrd“ s hrv. inf. suf. *-t(i)* (DeO, 651; Sk, I, 461; ML, 216).³⁸

faràbut *m.* – čovjek bez radnih navika koji voli uživati u lagodnom životu na tuđi račun ne birajući sredstva kojima će to ostvariti; hohštapler; gotovan; probisvijet; mlet. *farabùto* – „farinello; colui che prezzolato gli uomini manomette“ (Bo, 212); tr. *farabuto* – „farabutto (imbroglione; mascalzone)“ (Ro, 358). Skok ovu riječ posredno dovodi u vezu s franačkim *herrialt* – „glasnik“, dok Devoto i Oli etimologiju riječi izvode iz njem. *Freibeuter* – „pljačkaš, razbojnik, hajduk“ (Skok, I, 506; DeO, 741; DeJ, 697). Meyer – Lübke kao krajnju etimologiju navodi oblik *herialt* (ML, 303).³⁹

fèrije *f. pl.* – praznici; raspust; mlet. *fèrie* – „giorni feriali nel Foro civile ne'quali non si pronunziano sentenze“ (Bo, 215). Učeni latinizam od kslat. *feria dies* – „sajmeni dan“, dok pučki glasi *fiera* (Sk, I, 512; Ma, 1065; ML, 244).⁴⁰

fèta *f.* – odrezani komad hrane; mlet. *feta* – „particella d'un cosa tagliata sottilmente“ (Bo, 217); tr. *feta* – „fetta“ (Ro, 370). Nastala je aferezom riječi *offetta*, što je dem. od lat. *offa* - „zalogaj, komad, kus“ (DeO, 760; Ma, 2126; ML, 446).⁴¹

³⁶ Usp. tal. *dote* – „miraz, prćija, prilog, pomoć“ (DeJ, 300); *dota* – „variante arcaica o regionale di dote“ (DeO, 643).

³⁷ Usp. tal. *dritto* – „upravno, ravno, točno“ (DeJ, 301).

³⁸ Usp. tal. *durare* – „trajati, izdržati“ (DeJ, 303); „sussistere, persistere“ (DeO, 651).

³⁹ Usp. tal. *farabutto* – „lupež, hulja“ (DeJ, 338); „individuo capace di qualsiasi brutta azione, mascalzone“ (DeO, 741).

⁴⁰ Usp. tal. *feria* – „praznik, blagdan“ (DeJ, 345); „ciascun giorno dell'anno dedicato nel mondo romano al culto pubblico e privato. In tal giorno era proibito esercitare il potere giudiziario o convocare i comizi“ (DeO, 755).

⁴¹ Usp. tal. *fetta* – „režanj, kriška“ (DeJ, 348); „porzione di spessore limitato, separata da una massa mediante taglio“ (DeO, 760).

fiškāl *m.* – proračunata, racionalna osoba koja poznaje zakon i tumači ga u svoju korist; mlet. *fiscāl* – „avvocato“ (Bo, 224). Riječ dolazi od lat. *fiscalis*, što je izvedenica iz *fiscus* – „državna blagajna“ (DeO, 776; Ma, 1103).⁴²

fūndać *m.* – talog na dnu lončića ili šalice u kojoj se nalazila crna kava; d.mlet. *fondàci* – „fondi del caffè nero“ (Mi, 82); mlet. *fondàchio* – „feccia del fondo“ (Bo, 230); tr. *fondaci(o)* – „fondata del caffè“ (Ro, 390). Radi se o pejorativnom obliku imenice *fondo* < lat. *fundus* – „dno“ (DeO, 788; Ma, 1187; ML, 256).⁴³

gràdele *f. pl.* – roštilj; sprava za pečenje na žaru; d.mlet. *gra(d)èla* – „gratella“ (Mi, 91); mlet. *graèla* – „strumento di ferro da cucina notissimo“ (Bo, 257); tr. *gradela* – „gratella“ (Ro, 448). Riječ dolazi iz lat. *cratis* – „rešetka“ + dem. suf. *-ella* za ženski rod (Sk, II, 182; Ma, 632; ML, 182).⁴⁴

jŕta *f.* – jelo kuhano od graha, kiselog kupusa i sušenog svinjskog mesa; tr. *iota* – „minestra di crauti e fagioli“ (Do, 315); „minestra maritata“ (Ro, 515). Vinja i Meyer – Lübke navode kako riječ potječe od kslat. *jutta* koje je preuzeto iz keltskoga (Vi, II, 39; ML, 334), dok Rosamani tvrdi da je riječ arapskog porijekla (Ro, 515).⁴⁵

kŕca *f.* – duboka, drvena ili plastična, posuda za kiseljenje kupusa; mlet. *caza* – „mestolo“ (Bo, 118); tr. *caza* – „mestolo (se più grande); mestola (arnesi da cucina di legno)“ (Ro, 198). Riječ je u sjevernotalijanske govore ušla iz kslat. *cattia* – „šalica“ u koji je ušla iz grčkog (Sk, II, 10; DeO, 359; DeJ, 936).⁴⁶

kacijôla *f.* – zaimača; šeflja; paljak; d.mlet. *caziòl* – „ramaiolo da cucina“ (Mi, 48); mlet. *cazzòla, cazziola* – „cazzuola o mestola“ (Bo, 119); tr. *caziol* – „romaiolo; ramaiolo“ (Ro, 198). Etimologija kao kod *kŕca*, s lat. dem. suf. *-ola* (Sk, II, 10).

kàlat(i) *v.* – baciti kantu u bunar i zahvatiti vodu; mlet. *calàr* – „mandar giù da alto in basso e con ritegno“ (Bo, 85); tr. *calar* – „calare“ (Ro, 144). Ovo zna-

⁴² Usp. tal. *fiscale* – „avvocato o procuratore“ (DeO, 776).

⁴³ Usp. tal. *fondaccio* – „talog“ (DeJ, 362); „feccia fondata“ (DeO, 788).

⁴⁴ Usp. tal. *gratella* – „rešetka za pečenje, roštilj“ (DeJ, 409); „utensile da cucina, costituito da una serie di sottili sbarre metalliche incrociate o anche disposte parallelamente, per arrostire sui carboni carne, pesce o altre vivande“ (DeO, 885).

⁴⁵ Usp. tal. *iota* – „minestrone di fagioli e crauti, con diverse erbe aromatiche, caratteristico della cucina triestina“ (DeO, 1027).

⁴⁶ Usp. tal. *cazza* – „1. recipiente per fondervi i metalli. 2. mestolo. 3. grande cucchiaio.“ (DeO, 359).

čenje u Lici potvrđuje i Skok, a riječ je grčkog porijekla. Devoto i Oli navode kako je riječ u talijanski ušla iz kslat. *calare, chalare* – „pustiti“, u koji je ušla iz grčkog u značenju „popustiti; oslabiti“, a u grčki je došla iz predindoeuropskog mediteranskog (Sk, II, 19; DeO, 291; Ma, 368; ML, 113).⁴⁷

kàpula *f.* – crveni luk (*Allium cepa*). Velarni izgovor [k] upućuje na ostatak iz dalmatskog od lat. *cepulla* – „gredica luka“, što je izvedenica od *ceppa*, riječi mediteranskog porijekla (Sk, II, 44; Ma, 364).⁴⁸

kâr *m.* – konjska zaprega s 4 kotača i drvenim nenatkrivenim prostorom za prijevoz tereta; mlet. *caro* – „arnese noto, villereccio, serve all'uso dei trasporti“ (Bo, 105); tr. *caro* – „carro“ (Ro, 170). Riječ je preuzeta iz lat. *carrum* – „galski tip kola na dva kotača,“ a galskog je porijekla (Sk, II, 45; Ma, 409; ML, 136).⁴⁹

kòndūna *f.* – osuda; pokora; patnja; tal. *condanna* – „osuda, kazna“ (DeJ, 208); „l'obbligo imposto dal giudice per ragioni di interesse pubblico“ (DeO, 456); tr. *condana* – „condanna“ (Ro, 240). Radi se o izvedenici od glagola *condannare* < vlat. *condamnare*, što je kombinacija glagola *condemnare* – „osuditi“ i *damnare* – „okriviti, osuditi“. Riječ je preuzeta iz talijanskog (DeO, 456; Ma, 553; 674).

kòpūn *m.* – mladi (uškopljani) pijetao; mlet. *capòn* – „gallo castrato o capponato“ (Bo, 100); tr. *capon* – „cappone“ (Ro, 168). Skok etimologiju izvodi iz vlat. *cappo, onis*, odnosno iz kllat. *capus, onis* – „uškopljani konj“. Ta riječ je mediteranskog porijekla (Sk, II, 44).⁵⁰

kredēnca *f.* – ormar s ostakljenim gornjim dijelom u kojem se drži hrana i posuđe; vitrina; mlet. *credenza* – „armario nel quale si ripongono a custodia gli arnesi e gli avanzi della mensa, ed altre cose ad uso di famiglia“ (Bo, 163). Riječ se vezuje uz srlat. *credentia*, od gl. *credere* – „vjerovati“, s pomakom u značenju – „pospremiti na sigurno mjesto“, tako da gosti budu sigurni kako se s hranom nije činilo ništa nedopušteno (Sk, II, 188; DeO, 516; ML, 182).⁵¹

⁴⁷ Usp. tal. *calare* – „far discendere“ (DeO, 291).

⁴⁸ Usp. tal. *cipolla* – „crveni luk“ (DeJ, 182); „pianta erbacea delle Liliacee (*Allium cepa*), coltivata per i suoi bulbi, globosi e depressi, con tuniche esterne scariose, di color rosso – rame, le interne carnose“ (DeO, 402).

⁴⁹ Usp. tal. *carro* – „teretna kola“ (DeJ, 157); „veicolo a due o quattro ruote, destinato al trasporto di merci pesanti“ (DeO, 339).

⁵⁰ Usp. tal. *cappone* – „giovane galletto castrato perché ingrassati meglio e alla svelta“ (DeO, 324).

⁵¹ Usp. tal. *credenza* – „priborni ormar“ (DeJ, 242); „mobile a sportelli e cassetti per riporre stoviglie e cibi, dispensa, bufè“ (DeO, 516).

Kùbus *m.* – spomenik i vidikovac. Spomenik se tako zove jer ima oblik kocke (lat. *cubus* – „kocka“; Ma, 645), postavljene na 4 velike kamene kugle. Podignut je 1846. godine u čast austrijskom caru Ferdinandu I. koji je dao izgraditi novu cestu od Gospića prema Karlobagu.⁵² Lokalno stanovništvo ga zove *Ūra* jer je na kocku nekad bio postavljen sunčani sat. Ovaj spomenik svjedoči o potrebi za novom infrastrukturom i kulturnom nadgradnjom nakon zadovoljenja primarnih potreba, a budući da lokalno stanovništvo nije govorilo latinski, ovo mu je ime nadjenulo netko drugi, no jesu li to učinili graditelji spomenika, nije poznato. Ipak, kao latinizam se zadržao do danas u istom obliku.

kv†rat *m.* – četvrti dio (nečega); fitalj; tal. *quarto* – „čtvrtnina“ (DeJ, 728); „ciascuna delle quattro parti uguali“ (DeO, 1568). Poimeničeni lat. brojevni pridjev *quartus*. Riječ je u oštarski govor došla iz talijanskog (Sk, II, 251; ML, 519).

lešo *adv.* – hrana skuhana u vreloj vodi; mlet. *lesso* – „bollito o cotto nell'acqua“ (Bo, 306); tr. *lesso* – „lesso“ (Ro, 535). Skok ovu riječ vezuje uz lat. *elixus*, što je izvedenica od *lixa* – „topla voda“ (Sk, II, 290; DeO, 1081; ML, 218).⁵³

màrēnda *f.* – zajutrak; doručak; d.mlet. *marènda* – „merenda“ (Mi, 114); mlet. *marenda* – „pranzo“ (Bo, 555); tr. *marenda* – „colazione (il primo pasto della mattina e anche il leggero del mezzogiorno)“ (Ro, 592), od lat. *merenda* (Skok, II, 377), što je pl. srednjeg roda gerundija gl. *mèrere* – „zaslužiti, zavrijediti, steći“ (DeO, 1183; Ma, 1902; ML, 403).⁵⁴

obadírati *v.* – obraćati pozornost (na nekoga ili nešto); d.mlet. *abadàr* – „badare“ (Mi, 1); mlet. *badàr* – „abbadare, attendere“ (Bo, 31); tr. *badar* – „badare“ (Ro, 53). Riječ je u dalmatinski mletački došla iz vlat. *batare* – „iznenaditi se“, s prijelazom *t > d*, svojstvenim sjevernotalijanskim dijalektima (DeO, 191; ML, 69). U oštarski je govor riječ došla iz oblika *abadàr*, pri čemu je d.mlet. inf. suf. *-ar* zamijenjen njem. *-ieren* iz kojeg je nastao hrv. *-irati(i)*.⁵⁵

očále *pl.tantum* – naočale; d.mlet. *ociàl* – „occhiale“ (Mi, 137); mlet. *ochiàl* – „strumento notissimo e comunissimo composto di due cristalli o vetri per cui mezzo s'ingrandisce o rischiara la vista“ (Bo, 382); tr. *ocial* – „occhiale“ (Ro,

⁵² Rukavina (1991: 16).

⁵³ Usp. tal. *lesso* – „kuhan“ (DeJ, 516); „cotto nell'acqua bollente“ (DeO, 1081).

⁵⁴ Usp. tal. *merenda* – „užina“ (DeJ, 561); „breve e leggero pasto tra il pranzo e la cena, di solito con cibi non cucinati“ (DeO, 1183).

⁵⁵ Usp. tal. *(ab)badare* – „paziti na (koga ili što), brinuti se za (koga ili što)“ (DeJ, 2); „varian-te arcaica o letteraria di badare“ (DeO, 2).

694). Poimeničena pridjevska izvedenica na *-alis*, od lat. *oculus* – „oko“ (Sk, II, 541; Ma, 2119; ML, 445).⁵⁶

okurážit(i) (se) v. – ohrabriti (se); osokoliti (se); osmjeliti (se). Osnova riječi *-kuraž-* dolazi od franc. *courage* – „srčanost; odvažnost; smjelost“ (Pu, 238); „fermeté d'âme permettant de supporter ou d'affronter bravement le danger, la souffrance“ (Mo, 386). Taj oblik dolazi iz vlat. *coraticum*, što je poimeničeni pridjev na *-aticus* od *cor*, *cordis* – „srce“. Osnovi je dodan hrv. prefiks *o-* i inf. suf. *-it(i)* (Sk, II, 241; ML, 175).⁵⁷

Oštarije f. pl. – ojkonim; d.mlet. *ostaria* – „osteria“ (Mi, 140); mlet. *ostaria* – „taverna; luogo dove si vende vino, si mangia e s'alloggia“ (Bo, 393); tr. *ostaria* – „osteria“ (Ro, 714). Devoto i Oli navode kako se ovdje radi o izvedenici iz stfranc. *oste*, što je došlo iz lat. *hospes* – „gost, posjetitelj“ (DeO, 1346; Ma, 1340 – 1341; ML, 309).⁵⁸

pàdela f. – posuda za kuhanje, plića od lonca, s jednom ili dvije ručke; mlet. *paèla* – „strumento noto di cucina“ (Bo, 395); tr. *padela* – „padella; tegame“ (Ro, 718). Skok navodi kako riječ dolazi od lat. *patera* – „žrtvena zdjelica u koju se bogovima ulijevalo vino za žrtvu“, gdje je dočetak *-era* zamijenjen dem. suf. *-ella*, ili od *patina* – „tanjur, zdjela“ (Sk, II, 584; Ma, 2235; 2237). Meyer – Lübke kao krajnju etimologiju navodi oblik *patella* u značenju „tava“ (ML, 466).⁵⁹

pàlandra f. – žena na lošem glasu; bludnica; uličarka; tr. *palandra* – „vestito da uomo con molta falda. Anche chi lo porta“ (Ro, 724). Vinja navodi kako je u mletačkom potvrđen oblik *palandròn* – „puttaniere, che va con prostitute“, te ovu riječ povezuje s navedenim značenjima u tršćanskom govoru, no ne objašnjava radi li se o tome da pod široki ogrtač stane mnogo ljudi. Taj lik izvodi iz *pelanda*, što je bila neka vrsta urešene francuske kabanice, a njega povezuje sa stfranc. *houppelande*, čije porijeklo nije sasvim jasno, možda od stengl. *hoppàda*. – „široko odijelo“ (Vi, II, 240; DeO, 1409).

⁵⁶ Usp. tal. *occhiali* – „naočale“ (DeJ, 610); „qualsiasi strumento ottico destinato a migliorare il potere visivo dell'occhio“ (DeO, 1300).

⁵⁷ Usp. tal. *incoraggiare* – „potaknuti, bodriti“ (DeJ, 451); „infondere coraggio, forza d'animo e di volontà“ (DeO, 961).

⁵⁸ Usp. tal. *osteria* – „krčma, gostionica, birtija“ (DeJ, 628); „locale pubblico, di tono dimesso, con mescolta di vino o anche con servizio di trattoria“ (DeO, 1346).

⁵⁹ Usp. tal. *padella* – „tava, tiganj“ (DeJ, 633); „utensile metallico da cucina, di forma rotonda, di poco fondo e provvisto di lungo manico, serve soprattutto per friggere“ (DeO, 1355).

pàlènta *f.* – kukuruzna krupica; žganci; púra; d.mlet. *polènta* – „polenta“ (Mi, 157); mlet. *polenta* – „polenta, vivanda nota“ (Bo, 448); tr. *polenta* – „polenta“ (Ro, 809). Skok ovu riječ vezuje uz lat. *polenta* – „ječmena kaša“ (Sk, II, 592; Ma, 2370; ML, 497).⁶⁰

pancèta *f.* – slanina prošarana mesom, dimljena i sušena na buri; špek; d.mlet. *panzèta* – „pancetta affumicata“ (Mi, 144); mlet. *panzèta* – „piccola pancia“ (Bo, 403); tr. *panzeta* – „pancetta; pancino; dim. di pancia“ (Ro, 731). Radi se o dem. (-*eta*) od mlet. *panza* koje je preuzeto iz lat. *pantex* – „trbušina“ (DeO, 1368; Ma, 2208; ML, 459).⁶¹

pijaca *f.* – tržnica; pazar; mlet. *piazza* – „luogo spazioso circondato da edifizii“ (Bo, 436); tr. *piaza* – „piazza“ (Ro, 780). Skok navodi kako se radi o dalm. leksičkom ostatku od lat. *platea* – „široka ulica“ u koji je ušao iz grčkog (Sk, II, 672; ML, 493).⁶²

pijat *m.* – tanjur; mlet. *piato* – „vaso quasi piano per portar in tavola le vivande“ (Bo, 436); tr. *piato* – „piatto“ (Ro, 779). Skok navodi kako se radi o dalm. leksičkom ostatku od vlat. *plattus* – „zdjela, tanjur“, preuzetog iz grčkog u značenju „širok“. Riječ je indoeuropskog porijekla (De, 315; Sk, II, 677; Ma, 2356; ML, 493).⁶³

pògan *adj.* – zločest (dosl. nepokršten); tr. *pagan* – „pagano“ (Ro, 720). Od latinske riječi *pagus* – „selo, ladanje“ pomoću nastavka *-anus* nastao je oblik *paganus* (Sk, II, 694). Devoto i Oli pojašnjavaju kako se radi o tome da su se stanovnici sela preobratali na kršćanstvo kasnije od stanovnika gradova (DeO, 1357).⁶⁴

próvat(i) *v.* – probati; (po)kušati; mlet. *provàr* – „far prova“ (Bo, 468); tr. *provar* – „provare“ (Ro, 833). Skok navodi kako glagol potječe od lat. *probare* –

⁶⁰ Usp. tal. *polenta* – „žganci“ (DeJ, 683); „piatto rustico, preparato con farina di granoturco cotta nell'acqua bollente in recipiente dove viene rimestata; a lungo e continuamente“ (DeO, 1473).

⁶¹ Usp. tal. *pancetta* – „carsko meso, špek“ (DeJ, 638); „roma, taglio di carne macellata fra il tracoscio e la spuntatura di lombo“ (DeO, 1368).

⁶² Usp. tal. *piazza* – „trg, tržište“ (DeJ, 672); „l'ambito relativo alle attività e alle possibilità commerciali in un dato centro“ (DeO, 1442).

⁶³ Usp. tal. *piatto* – „tanjur, plitica“ (DeJ, 672); „il recipiente in cui sono contenute le pietanze sulla mensa“ (DeO, 1442).

⁶⁴ Usp. tal. *paganano* – „neznabožac, poganin“ (DeJ, 634); „appartenente a un mondo culturale e religioso diverso da quello ebraico o cristiano“ (DeO, 1357).

„ispitivati, istraživati, kušati“, s hrv. inf. suf. –t(i) (Sk, III, 48; Ma, 2471–2472; ML, 506).⁶⁵

salàmura *f.* – slana voda, sa ili bez začina, u koju se stavlja meso ili se u njoj kiseli kupus; d.mlet. *salamòra* – „salamoia“ (Mi, 174); mlet. *salamòra* – „acqua salata per uso di conservarvi dentro pesci, funghi, olive, etc.“ (Bo, 520); tr. *salamora* – „salamora“ (Ro, 915). Riječ je došla iz vlat. *sal* – „sol“ + *muria* – „rasol“ (Sk, III, 193; DeO, 1720; ML, 424; 566).⁶⁶

sâlsa *f.* – gusti umak od rajčice, pirjan na ulju i luku; mlet. *salsa* – „condimento di più maniere che si fa delle vivande“ (Bo, 522); tr. *salsa* – „salsa“ (Ro, 918). Skok navodi kako se radi o ženskom rodu poimeničenog lat. part. perf. *salsus* – „slan“ (Sk, III, 196; Ma, 2807; ML, 568).⁶⁷

šk†f *m.* – sudoper; kameno ili limeno udubljenje koje služi za pranje; d.mlet. *scàfa* – „acquaio“ (Mi, 179); mlet. *scafa* – „pila dell'acquaio“ (Bo, 540); tr. *scafa* – „acquaio“ (Ro, 953). Riječ dolazi od lat. *scaphus* – „udubljenje“ u koji je ušla iz grčkog u značenju „iskopati“ (Sk, III, 254; Ma, 2841; ML, 576–577).

šk†le *f. pl.* – ljestve; stepenice; mlet. *scala* – „scala“ (Bo, 541); tr. *scala* – „scala“ (Ro, 954). Skok navodi kako se može raditi o dalm. leksičkom ostatku od lat. *scala* – „stube, ljestve“ (Sk, III, 255; Ma, 2838).⁶⁸

škapùlat(i) *v.* – osloboditi; izbaviti; mlet. *scapolàr* – „liberarsi, scappare“ (Bo, 566); tr. *scapolare* – „scapolare“ (Ro, 959). Skok ovu riječ vezuje uz lat. *scapolare* – „izbjegavati“ (Sk, III, 256; Ma, 2842).⁶⁹

šk†tula *f.* – kutijica; mlet. *scàtola* – „arnese noto e di tante svariate forme“ (Bo, 569); tr. *scatola* – „scatola“ (Ro, 965). Od zapadnonjemačkog *kasto* doda-

⁶⁵ Usp. tal. *provare* – „probati, pokušati“ (DeJ, 718); „fare oggetto di una o più prove“ (DeO, 1542).

⁶⁶ Usp. tal. *salamoia* – „slana voda, rasol“ (DeJ, 800); „soluzione concentrata di sale da cucina usata per preparare e conservare generi alimentari“ (DeO, 1720).

⁶⁷ Usp. tal. *salsa* – „umak, sos“ (DeJ, 802); „condimento semiliquido a base di oglio e ingredienti vari per vivande cotte“ (DeO, 1723).

⁶⁸ Usp. tal. *scala* – „stube, stepenice“ (DeJ, 815); „struttura fissa costituita da una serie di gradini e disposta secondo un piano inclinato“ (DeO, 1747).

⁶⁹ Usp. tal. *scapolare* – „izbjęći, osloboditi, zaobići“ (DeJ, 818); mlet. *scapolàr* – „liberarsi, scappare“ (Bo, 566).

vanjem lat. dem. suf. *-ula* nastalo je srlat. *castula* s metatezom *k - st > sk - t* (Sk, III, 258; ML, 337).⁷⁰

špijat(i) v. – kriomice gledati; mlet. *spiàr* – „spiare o esplorare“ (Bo, 616); tr. *spiar* – „spiare“ (Ro, 1071). Skok ovu riječ vezuje uz germ. *speho*, odnosno ravnijem. *Späher*, dok Devoto i Oli ovu riječ povezuju s lat. *specere* – „gledati, promatrati“ (Sk, III, 311; DeO, 1907; Ma, 2987; ML, 613).⁷¹

špîna f. – slavina; pipa; d.mlet. *spîna* – „rubinetto dell'acqua“ (Mi, 198); tr. *spina* – „foro del fondo della botte“ (Ro, 1073). Skok misli kako se možda radi o dalm. leksičkom ostatku od lat. *spina* – „čep bačve“ (Sk, III, 311; Ma, 2997–2998).⁷²

štêrna f. – rezervoar s poklopcem namijenjen sakupljanju kišnice, smješten u dvorištu; cisterna; tr. *cisterna* – „cisterna“ (Ro, 220). Riječ dolazi od lat. *cisterna* – „podzemno spremište za vodu“ s aferezom prvog sloga (DeO, 406; Ma, 474; ML, 155).⁷³

têndit(i) v. – brinuti se za nekoga; d.mlet. *tênder* – „attendere“ (Mi, 209); tr. *tender* – „attendere; badare“ (Ro, 1146). Riječ je u talijanske govore došla iz lat. *attendere* – „paziti, obratiti pozornost“. Aferezom početnog *a-* i zamjenom mlet. inf. suf. *-ere* hrvatskim *-it(i)* nastao je ovaj oblik (DeO, 162; Ma, 261–262; ML, 50).⁷⁴

têntat(i) v. – nagovarati; navoditi; mamiti; tr. *tentar* – „tentare“ (Ro, 1147). Skok ovu riječ vezuje uz lat. *temptare* – „nagovarati, pokušati pridobiti nekoga“ s hrv. inf. suf. *-t(i)* (Sk, III, 458; Ma, 3187; ML, 651).⁷⁵

⁷⁰ Usp. tal. *scatola* – „kutija“ (DeJ, 821); „involucro semirigido di materiale vario, di forma e dimensioni corrispondenti a esigenze specifiche e generiche di confezione, conservazione, trasporto“ (DeO, 1757).

⁷¹ Usp. tal. *spiare* – „uhoditi, vrebati“ (DeJ, 895); „concentrare la propria attenzione senza farsene accorgere su quanto riguarda gli altri per curiosità o interesse, spesso solo per ingerenza indiscreta e inopportuna“ (DeO, 1907).

⁷² Usp. tal. *spina* – „slavina, pipa“ (DeJ, 896).

⁷³ Usp. tal. *cisterna* – „čatrnja, gustijerna“ (DeJ, 184); „costruzione in muratura per lo più affondata nel terreno, nella quale si raccoglie l'acqua piovana“ (DeO, 406).

⁷⁴ Usp. tal. *attendere* – „njevovati (što), gajiti (što)“ (DeJ, 81); „dedicarsi; applicarsi con un certo impegno a qualcosa“ (DeO, 162).

⁷⁵ Usp. tal. *tentare* – „iskušavati, navoditi“ (DeJ, 940); „stimolare a compiere azioni moralmente riprovevoli“ (DeO, 2012).

tràvèrsa *f.* – pregača; kecelja; zaslon; d.mlet. *travèrsa* – „grembiule“ (Mi, 213); mlet. *traversa* – „pezzo di pannolino o d'altra materia, che tengono dinanzi cinto le donne, e che si chiama anche grembo“ (Bo, 691–692); tr. *traversa* – „grembiule“ (Ro, 1173). U sjevernotalijanske govore je ušla kao poimeničeni lat. part. perf. *transversus*, nastao od prefiksa *trans-* - „preko“ i glagola *vertere* – „okretati, vrtjeti“ (Sk, III, 494; Ma, 3269; 3450).⁷⁶

vàžō *m.* – grah (*Phaseolus vulgaris*); d.mlet. *fasòl* – „fagiolo“ (Mi, 78); mlet. *fasòlo* – „legume notissimo, la cui pianta dicesi da Linneo *Phaseolus vulgaris*“ (Bo, 209); tr. *fasol* – „fagiolo“ (Ro, 360). Meyer – Lübke ovu riječ vezuje uz lat. oblik *phaseolus* (ML, 481).⁷⁷

vòlta *f.* – polukružni svod iznad otvorenog prolaza. Skok ovu riječ vezuje uz lat. intenziv na *-itare* od glagola *volvere* – „okretati, vrtjeti“ (*volvitare*), odakle lat. postverbal *volvita* > vlat. *volta* (Sk, III, 613; Ma, 3526; ML, 722).⁷⁸

vr^agat(i) *v.* - pržiti (hranu) u vrelom ulju. Radi se o dalm. ostatku od lat. *fri-gere* – „peći, pržiti“ s hrv. inf. suf. *-at(i)* (Sk, I, 530; Ma, 1163; ML, 262).⁷⁹

5. Jezične značajke i semantička podjela oštarskih romanizama

Fonologija oštarskog govora, dakle i romanizama, obilježena je ikavicom (refleks starohrvatskog fonema *jata* u /i/) i novoštokavskim četveroakcentskim naglasnim sustavom.⁸⁰ Osim ovih glavnih odrednica, fonologija oštarskih romanizama pokazuje sljedeća obilježja:

1. Pomicanje naglasaka na prvi slog: *bèvānda*, *grādele*, *pàdela*.
2. Određene razlike u naglascima u odnosu na većinu obalnih govora: *kacijōla*, *pancèta*, *próvat(i)*.
3. Čuvanje zanaglasnih duljina (̄): *kòpūn*, *màrēnda*, *tràvèrsa*.

⁷⁶ Usp. tal. *traversa* – „reg. grembiule“ (DeO, 2070).

⁷⁷ Usp. tal. *fagiolo* – „grah“ (DeJ, 335); „pianta erbacea delle Pupillioracee (*Phaseolus vulgaris*) originaria dell'America“ (DeO, 734).

⁷⁸ Usp. tal. *volta* – „svod, luk“ (DeJ, 1005); „struttura di copertura le cui superfici sono incurvate ad arco“ (DeO, 2174).

⁷⁹ Usp. tal. *friggere* – „peći, pržiti“ (DeJ, 375); „cuocere in olio o in burro o in grasso bollente“ (DeO, 811).

⁸⁰ Vidi: Barić i dr. (2005: 168–169).

4. Prelazak $a > o$ (*pògan*), ali i obratno; $o > a$ (*pàlēnta*).
5. Prelazak $o > u$: *bòcūn*, *salàmura*, *škapùlat(i)*, *šk ťtula*.
6. Prijelaz $s > š$ u inicijalnom položaju: *šk ťle*, *špijat(i)*, *špīna*.
7. Primjeri prijelaza $f > v$ u inicijalnom položaju: *vàžō*, *vr^agat(i)*.
8. Afereza: *štērna*, *tēndit(i)*.⁸¹

Najveći broj romanizama zabilježenih u oštarskom govoru pripada semantičkom polju kulinarstva, što ne iznenađuje kad se ima na umu da su Oštarije bile važna prometna točka gdje su trgovci sa svojim prehrambenim proizvodima odsjedali da predahnu uz jelo i piće. Osim toga, kuhinjski i kulinarski termini se, uslijed svoje životne važnosti, brzo prenose iz jednog jezika u drugi.⁸² To je posebno izraženo u krajevima poput Velebita gdje zbog klime mnoge namirnice i proizvodi dugo vremena nisu bili dostupni, pa za njih nema oštarskih riječi. Drugi po brojnosti su romanizmi iz semantičkog polja vezanog za kuću i kućanstvo, što bi se također moglo objasniti na isti način. Nešto manje romanizama se odnosi na izgled i karakter ljudi, zatim odjeću i obuću, dijelove tijela, alate, predmete opće upotrebe i toponime. Ostala semantička polja zastupljena su malim brojem romanizama.

1. Romanizmi s područja kuhinje, kulinarstva i konzumacije živežnih namirnica: *bèvānda*, *bičèrīn*, *bòcūn*, *bòkāl*, *brùdet*, *cĀkar*, *fĀta*, *fūndać*, *gràdele*, *jŦta*, *k ťca*, *kacijôla*, *kàpula*, *læšo*, *màrēnda*, *pàdela*, *pàlēnta*, *pancèta*, *pìjat*, *salàmura*, *sálsa*, *vàžō*.

2. Romanizama ima i u nazivima za namještaj, te dijelove kuće i okućnice: *balàtura*, *krèdēnca*, *šk ťf*, *šk ťle*, *špīna*, *štērna*, *vôlta*.

3. Fizičke (*cŦtav*), ali i karakteristike nečije osobnosti iskazuju se izravno (*câr*, *faràbut*, *pàlāndra*, *pògan*) ili putem metafora (*cŦk*, *fiškāl*).

4. Tu su i romanizmi koji se odnose na odjeću i obuću: *bĀšt*, *cŦkula*, *tràvērša*.

5. Izum kotača i industrijska revolucija također su ostavili traga: *kâr*.

⁸¹ Usp. Čilaš Šimpraga (2007).

⁸² Šimunković – Kezić (2004: 8–11).

6. Posuđivali su se i termini vezani za razne alate čija je svrha pomoći ljudima pri radu: *brōnza*, *brĀkva*.

7. Neki su romanizmi vezani za orijentaciju u prostoru: *bānda*, *dr^āto*.

8. Od mjera za količinu i brojčane odnose spominju se *kv frat* i *dēšpār*.

9. Nazivi za medicinska pomagala nisu česti: *oćále*.

10. Među romanizmima ima toponima: *Kūbus*, *Oštàrije*.

11. Ima i termina vezanih za običaje: *dŕŕta*.

12. Tu su i nazivi za glazbene instrumente: *c^ātara*.

13. Nekim romanizmima nazivaju se i životinje: *kōpūn*.

14. Iz romanskog leksičkog korpusa posuđeni su i nazivi za predmete opće upotrebe: *škŕtula*.

15. Među rijetkim romanizmima koji svoje značenje ne vežu za materijalno su: *dēšpet*, *kōndūna*.

16. Glagoli se mogu podijeliti na one koji izražavaju radnju: (*ćŕpnit(i)*, *obadirat(i)*, *próvat(i)*, *tēndit(i)*, *tèntat(i)*, *vr^āgat(i)*, stanje (*dūrat(i)*) i zbivanje (*okurážit(i)*) (*se*).

6. Zaključak

Iako na prostoru Baških Oštarija nije bilo romanskog supstrata, budući da su prvi trajno naseljeni stanovnici na tom području bili i ostali Hrvati Bunjevci, određeni broj romanizama je ipak ušao u oštarski govor, uglavnom zahvaljujući tome što su Oštarije bile važna prometna točka gdje su se susretali brojni trgovci sa svojim proizvodima, kako bi predahnuli prije nastavka napornog puta na kontinent. Ipak, postojanje manjeg broja leksičkih ostataka iz dalmatskog pokazuje kako su se neki romanizmi iz supstrata ipak uspjeli prenijeti i na prostor gdje sami Romani nisu živjeli, ali se posredno, preko Karlobažana koji su ljeti u Oštarijama napasali stoku, dio njihovog leksika ipak udomaćio u oštarskom govoru. Najveći broj tih romanizama je ipak došao iz mletačkog i tršćanskog govora zahvaljujući intenzivnim trgovinskim aktivnostima. Većina ih pripada semantičkom polju kuhinje i kulinarstva, što ne čudi, jer se radi o jednom od osnovnih

područja ljudskog života, a osim toga, mnogi od tih proizvoda nisu bili dio gorštacke kuhinje, pa su s njihovim dolaskom u Oštarijama usvojeni i njihovi nazivi. Jedan se dio romanizama odnosi na semantičko polje stanovanja, dok su ostala područja (odjeća, obuća, mjere, alati, toponimi) zastupljena s jednim ili dva leksema.

Romanizmi u oštarskom govoru su posve prilagođeni fonologiji i morfologiji hrvatskog jezika, bez obzira na to pripadaju li oni starijem, dalmatskom sloju ili novijim, (dalmatinskim) mletačkim, tršćanskim i talijanskim elementima. Potvrde da se doista radi o romanizmima pronađene su u talijansko – hrvatskom, jednojezičnom talijanskom, tršćanskom, mletačkom, dalmatinsko – mletačkom i trima hrvatskim etimološkim rječnicima, kao i u rječniku romanskih etimologija. Važnost rezultata dobivenih istraživanjem u kontaktu s izvornim govornicima očituje se u tome što su romanizmi u oštarskom govoru zabilježeni po prvi put i u zadnji tren, prije nego što autohtoni govor izumre većine rođenih Oštaraca. Njihova pozna životna dob i raseljavanje, te istodobno pretvaranje Baških Oštarija u turističku oazu, pridonosi postupnoj zamjeni oštarskog govora hrvatskim standardom, te je stoga izuzetno važno nastaviti s proučavanjem autohtonog govora u svim njegovim elementima.

Kratice

adj. – pridjev	lat. - latinski
adv. - prilog	m – masculinum; muški rod
ar. - arapski	mađ. - mađarski
aug. - augmentativ	mlet. - mletački
dalm.- dalmatski	njem. - njemački
d.mlet. - dalmatinski mletački	part. - particip
dem. - deminutiv	perf. - perfekt
dosl. - doslovno	pl. – plural; množina
f. – femininum; ženski rod	pl.tantum – pluralia tantum
franc. - francuski	ravnonjem. - ravnonjemački
germ. - germanski	reg. – regionalizam
gl. - glagol	sg. – singular; jednina
got. - gotski	srlat. - srednjovjekovni latinski
hrv. - hrvatski	stengl. - staroengleski
inf. - infinitiv(ni)	stfranc. - starofrancuski
inv. – invarijabilan (nepromjenjiv)	suf. - sufiks
kllat. - klasični latinski	tal. - talijanski
kslat. - kasnolatinski	tr. - tršćanski

usp. - usporedi
v. – glagol

vlat. - vulgarnolatinski (pučki latinski)

Bibliografske kratice

Bo - Boerio (1829).	Mi - Miotto (1984).
Ču - Čuljat (2009).	ML - Meyer – Lübke (1911).
De - Devoto (1968).	Mo – Moingeon (1992).
DeJ – Deanović – Jernej (1997).	Pu - Putanec (1995).
DeO – Devoto – Oli (1997).	Ro - Rosamani (1990).
Do - Doria (1984).	Sk - Skok (1971 – 1974).
Glu - Gluhak (1993).	Vi - Vinja (1998).
Ma - Marević (2000).	

Literatura

- Anić, Vladimir (2003). *Veliki rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Barić, Eugenija, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Boerio, Giuseppe (1829). *Vocabolario del dialetto veneziano*. Venezia: Coi tipi di Andrea Santini e figlio.
- Čaplar, Alan (2001). *Velebitski planinarski put*. Zagreb: Hrvatski planinarski savez.
- Čilaš Šimpraga, Ankica (2007). Govor Krivoga puta kod Senja. *Fluminensia* 19.1: 57–74.
- Čuljat, Marko (2009). *Ričnik ličke ikavice (2. izd.)*. Gospić: Lik@ press.
- Deanović, Mirko, Josip Jernej (1997). *Vocabolario italiano – croato*. Zagreb: Školska knjiga.
- Devoto, Giacomo (1968). *Avviamento alla etimologia italiana (dizionario etimologico)*. Firenze: Le Monnier.
- Devoto, Giacomo, Giancarlo Oli (1997). *Dizionario della lingua italiana*. Firenze: Le Monnier.
- Doria, Mario (1984). *Grande dizionario del dialetto triestino*. Trieste: Edizioni „Italo Svevo“ – „Il meridiano“.
- Gačić, Jasna (2004). *Etimološka i leksikološka obradba kuhinjskih i kulinarskih naziva romanskog (dalmatskog, mletačkog, talijanskog i drugih) podrijetla u Dalmaciji*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Gluhak, Alemko (1993). *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- Japunčić, Milan (1911 – 1912). Osobine bunjevačkog govora u Lici. *Nastavni vjesnik* 4: 266 - 273.
- Klaić, Bratoljub (1968). *Veliki rječnik stranih riječi*. Zagreb: Zora.
- Marević, Jozo (2000). *Latinsko – hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Matica hrvatska.

- Mažuran, Ive (2001). *Karlobag 1251. - 2001.* Osijek: Grafika.
- Meyer-Lübke, Wilhelm (1911). *Romanisches etymologisches Wörterbuch.* Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.
- Miotto, Luigi (1984). *Vocabolario del dialetto veneto dalmata.* Trieste: LINT.
- Moingeon, Marc (1992). *Le dictionnaire du français.* New York: Hachette Bookgroup.
- Muljačić, Žarko (1997–1998). Tri težišta u proučavanju jezičnih elemenata „stranog“ porijekla. *Rasprave IHJJ* 23–24: 265–280.
- Putanec, Valentin (1995). *Dictionnaire français – croate.* Zagreb: Školska knjiga.
- Pužar, Aljoša (1999). Nekoliko napomena o leksemima talijanskoga porijekla u hrvatskome standardnom jeziku. *Fluminensia* 11. 1: 173–184.
- Rosamani, Enrico (1990). *Vocabolario giuliano.* Trieste: LINT.
- Rukavina, Ante (1991). *Baške Oštarije i šira okolica.* Zagreb: KRATIS.
- Skok, Petar (1971–1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.* Zagreb: JAZU.
- Sočanac, Lelija (2001). Talijanski elementi u hrvatskom jeziku – kulturno i intimno posuđivanje. *Riječ* 7. 1: 77–88.
- Spicijarić, Nina (2009). Romanizmi u nazivlju kuhinjskih predmeta u govoru Dubašnice na otoku Krku – etimološka i leksikološka obrada. *Fluminensia* 21. 1: 7–24.
- Šimunković, Ljerka, Maja Kezić (2004). *Glosar kuhinjske i kulinarske terminologije romanškog podrijetla u splitskome dijalektu.* Split: Dante Alighieri.
- Vinja, Vojmir (1998). *Jadranske etimologije: Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku.* Zagreb: HAZU – Školska knjiga.
- Vodanović, Barbara (2004). Romanski elementi u pašmanskome leksiku vezanom uz polje kuhinje i stanovanja. *Riječ* 10. 2: 96–104.

Adresa autora:

Kristina Miočić
Velebitska 2
23000 Zadar
kmiocic2@net.hr

ROMANCE LOANWORDS IN THE DIALECT OF BAŠKE OŠTARIJE

The goal of this paper is to define the contribution of the Romance loanwords to the dialect of Baške Oštarije, a village placed where three geographic borderlines meet: first, between Middle and South Velebit; secondly, between the Adriatic coast and the continental region of Lika, and thirdly, between Gospić and Karlobag. The Romance loanwords entered into the local dialect by means of intense trading activities in the past three centuries. Most of these loanwords belong to the semantic field of cuisine and home supplies. They have been gathered in contact with the local people and their descendants living in a number of Croatian cities. The

author finds it necessary to preserve this linguistic treasure before it is replaced with Croatian standard.

Key words: Romance loanwords; Baške Oštarije; etymologies; language borrowing; štokavska ikavica.